

Gyűjtő: HONISMERET SZAKKÖZ, MIKE GYÖRGY NÉZ. TANÁR

Gyűjtés ideje: 1965-66.

TART.: A GYERMEK JÁTÉKAI LÁBOD KÖZSÉGBEN.

50 lap

Földrajzi mutató: LÁBOD

Szakkutató: XXV

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROZÁS

Átvezetve az ESTSEGES ITK. 1019-es TETELE ALÓL

V/16/26

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPUSZTÁS
Telefón: 23-74. — Postafiók: 70.

1019

A gyermekek játéka

Lábod községben

Honismereti szakkör

Lábod, Somogy megye.

S z e m é l y i l a p

a XIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra
beküldött pályamunkához

A pályázó neve és foglalkozása: *Művelődési Ház Honismereti*
/tanulóknál osztálya/ *Szakkör Lábod*
Az iskola neve: .....

A beküldött pályamunka címe: *A gyermek játéka Lábod*
községben
.....

A gyűjtés helye, ideje és egyéb körülményei: *Lábod, 1965-66.*

A pályamunkákban feldolgozott témakörben olvasott irodalmi for-
rásmunkák megjelölése: *Mocsor Mária: Fáték a kalotaszegi Ugáryán.*
Gönczi: Somogyi gyermekjátékok. - Vikár: Somogyi népi nép-
költés.

A pályázatban felhasznált irodalmi forrásmunkák /amennyiben a
pályamunkában nincsenek feltüntetve/:

Az adatközlők /akiktől a pályázó az anyagot gyűjtötte /személyi
adatai /név, életkor, foglalkozás, lakóhely/, amennyiben a pályá-
munkában nincsenek feltüntetve:

a pályázatban.

Résztvett-e a benyújtott pályamunka valamilyen más /megyei, is-
kolai stb/ pályázaton? Ha igen, melyiken és milyen eredménnyel?

nem.

A pályázó további gyűjtési /pályázati/ tervei: *Szöveg - forrás.*

Kelt: *Lábod, 1966. apr. 10.*
.....

Aláírás: *Mike György, szakkörvezető tanár*
.....

Lakáscím: *Lábod, Kossuth u. 80.*
.....

Esetleges szünidei cím: *Ugyanaz.*
.....

1019

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM

KAPOSVÁR

Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

A GYERMEKEK JÁTÉKAI, LÁBOD KÖZSÉGEBEN

1.

Sok felnőtt is
A gyermekek élete nem képzelhető el játék nélkül. ~~Még a felnőttek is~~
alig várják, hogy ^{vagy} félretegyék a napi gondokat, s felszabadultan, játékkal töltsék el az időt. ~~Miért töltenének el annyi időt kártyával~~
kezükből, a kuglibabák vagy biliárdasztal mellett, ha nem a játszás kívánása hajtaná őket? ~~Csupán nyereszkeskedésből nem lehet elképzelni.~~
A közös játék izgalmá hajtja ki az embereket a labdarúgó-pályákra, s amikor jól kikiabálták magukat, jóleső érzéssel térnek haza.

Mi, gyermekek különösen nem nélkülözhetjük a játékot. Nem nélkülözhettek szüleink, nagyszüleink, öseink sem, amikor gyermekek voltak. Ezért határoztuk el, hogy felkutatójuk: mivel és hogyan játszottak a tegnap gyermekei. Látni akarjuk, hogy melyik játékunkat játszották már a mai felnőttek is annak idején. Meg akarjuk menteni a feledéstől a régi szép játékokat, hogy legalább az emléküik maradjon meg. Sok ~~felnőttel~~ beszélgettünk gyermekkorukról. Abban valamennyi paraszt-származású adatközlő megegyezik, hogy az igazi, felhőtlen, játékos gyermekkoruk csak az iskoláskoruk végéig: kb. 12 éves korukig tartott. Volt, akinél még rövidebb ideig. Az a kislány, aki 6-8 éves korában anyja nélkül maradt, bizony hamar megismerte a munkát a ház körül; kicsi öccse gondozása várt rá a rét helyett, s nagyon kevés alkalma volt igazán gyermekként játszani. ~~Ha~~ ~~őszinték~~ ~~akarunk~~ ~~lenni~~, bevalljuk, hogy ~~ez~~ ~~mielőttünk~~ már ismeretlen, és egy kicsit érthetetlen is.

Csató Gyuri bácsi mesélte:

"A tizénnégy éves ^{dt}gyeröket észegöztették fékonvencióra. Amikor vizsga vót, oda küdött értem a mestör ur - ott szántottam, ahun a szöleink vótak, - hogy mönnyek vizsgázni. Napszámba köllött mönni. A kertészkerbe vótam szamaras. Az édesanyám tört lë äggy ägat, annak ä hüssébe tötte az öcsémet a mezön. Tizénhárom éves vótam, huszonégy kaszaeröbe édesapám után vótam a mezön. "

Ezért Gyuri bácsi nem is nagyon emleget sokféle játékot, mert hamar "kinött belölkük." Kettöt említ csak:

Uram, uram, ^{adj} ^{gy} ~~egy~~ ~~egy~~ katonát!

meg ezt:

Hátraugrálós.

Ahogy kivettük szavaiból, ez utöbbi inkább olyan tornaörai játékos ügyesség-gyakorlat lehetett.

"Lötöttünk-futöttünk, birköztünk" - így emlékezik vissza kurta gyermekségére.

Podor Sándor bácsi is 13 éves korában ment már a gyárba /keményítögyár/: napi egy koronát keresett.

A szegényparaszt- és cselédegerekek mind hasonlöképpen voltak, de azt hisszük, hogy a jobbmödü gyermekek élete a birtokszerzés családi kényszere miatt nem sokban különbözhetett a nincstelekekétöl.

②. A gyermekek csoportjairól azt tudtuk meg, hogy részben

laköhely, részben

vallás szerint alakultak ki.

Így együtt játszottak a föszögiek, az ászögiek, a kislábodiak, a hosszifalusiak. Bizonyos játékok föleg egy csoportban alakultak ki.

Pl. a bilincke és a csülkőzés csak Kislábodon volt divatos. Amikor lábodit kérdeztünk róla, mindjárt a kislábodiakhoz küldött bennünket. Úgy gondoljuk, hogy mivel ezekhez elég nagy hely kell, hogy meg ne fusse a játszók a repülő padarab, ki ne verje a szemüket, - a kislábodi lejtős nagy térség volt erre a legalkalmasabb. Veszélyessége miatt tiltották is a játékot a tanítók. Ennek ellenére, ma is játsszák még a kislábodi fiúk, de nem a téren, hanem egy udvaron. Be is mutatták nekünk.

Hosszúfaluban pedig főképpen a lefutós v. pumis nevű játékot szerették játszani a fiúk az iskola lejtős udvarán.

Elkülönültek még a gyerekek vallás szerint is. Két iskola volt Lá - bodon: a katolikus iskola 140-150 tanulóval és 2, később 3 tanító - val; a református iskola 30-50 tanulóval egy tanító keze alatt.

A református létszám az elterjedt egyke miatt alacsony. Volt még egy református iskola Hosszúfaluban /akkor még külön község volt/, 20-30 tanulóval, akiket egy tanító tanított. Később a lábodi református egyházközség leány-egyháza megalakult, s a hosszúfalusi lelkész tanította a gyerekeket az államosításig.

A felekezeti ellentétek igen mélyek voltak. A katolikus gyerekek úgy csúfolták a reformátusokat, hogy "lefos-mácsikók" /Mácsik: vagdalt kifőtt tészta/; de azok sem maradtak adósok: "gatya-lika - sok"-nak tisztelték a katolikusokat. Általában nem is igen játszottak együtt. A villongások ma már, a közös iskola révén szerencsésen eltűnnek, s egyre több a vegyesházasság, amelynek már nem az "elszerzés", "eldícsérés" az alapja, hanem az igaz érzés.

Vagyoni helyzet szerinti csoportnak nem akadtunk a nyomára, de lehet, hogy ilyen is volt. A gyermekek korcsoportjai hasonlóak Kresz Mária: Játék a kalotaszegi Nyárszón c. tanulmányának felosztásához.

fiúk	Kor	Lányok	Kor
Még nem iskolás	3 - 6	Ugyanígy	
Kisiskolás	6 - 9	Ugyanígy	
Nagyiskolás	10 - 12	Ugyanígy	
Ismétlős kamasz, kammasz/ főkamaszkodik/ suhanc suttyó	13- 15	Ismétlős nevendéklány	
Legényke Legény	16- 18 18- 20	Nagyleány	16 - 20
Öreglegény	30 -	Öregleány	20 -

3. A játékok, szórakozások s z í n h e l y e elsősorban az iskolák udvara, terme, aztán az utca, a rét, valamelyik játszótársuk udvara, lakóháza. Arról is beszélnek az idős nénik, hogy a kocsmaszobában is játszottak: székek körül énekelve jártak, adott jelekre mindenki helyet keresett; aki nem talált, kiállt. Ehhez legszívesebben a Kiskomárom -ot dalolták. A legtöbb játék az iskolaudvaron játszódnak folyt le. A dél-előtti oktatás keretében 10 órakor volt egy hosszú, 25-30 perces szünet. Ezt evésre használták fel. Közben a fiúk futkosztak, verekedtek, birkóztak, sudaraztak, csigáztak; a kisebb lányok körbe játszottak, Kocsis, kocsis, komámasszonyt forgolódtak, a nagyobbak Cicélléztek.

Az utcán a fiúk pöckáztak, pénzeket dobáltak/. Ezt a játékot a tanítók igen tiltották, mert nyerészkedés alakult ki belőle.

A pénz-szerzés vágya néhány gyereket arra is rávitt, hogy ott - hon pénzt vagy tojást lopjon. A verekedés is sokszor előfordult. Az utcán még karikát szoktak hajtani a fiúk. Kerékabroncsot fával ütögettek, úgy futottak mellette.

Utcai ill. udvari játék volt a csingázás is. Ha este felé sok gyerekek összeverődött az utcán, megtették, hogy töklámpát készítettek. A paraszttök belsejét kiszedték, szemeket, orrot, szájat vágtak rá, gyertyát tettek bele, s azzal riogatták a kisebb gyerekeket / ez lábodi szóhasználat szerint fiút jelent/ és a lányokat./ Régebben így mondták: gyerök, fijugyerök; lángyerök. A nagyobb fiúk, még a legények is kifutóst / lőfutós, pumis/ játszottak vasárnap délután.

A nagyobb lányok egymásba karolva jártak fel-alá, énekeltek, karikába játszottak.

Húsvétig a réten is szabad volt a játék, de szent György-nap után már nem engedték meg. Jellemzően húsvéti játék volt a csingázás. A lányok pirostojást, narancsot, almát dobáltak fel, és igyekeztek azokat elkapni. A fiúk a letett hímestojásba pénzt vagdaltak bele. Ha élével beleállt, a tojást elnyerte. Ugyancsak húsvét /husfét/ két napjának délutánján játszották a réten: Itt a kettő, hol a három? - Hajtsen a csordás két ágra! Igen boldog nap volt a "Madarak és fák napja". Minden évben kirándulás volt olyankor a Pógárerdőbe, Kányóba. A két kilométeres út meg se kottyant, s késő délutánig folyt a mindenféle já-

ték. Kis műsor volt a természetről, volt versenyfutás és szalonnasütés, mindenféle kellemes szórakozás, Olyankor megszokott játék volt a lakodalmas. Menyasszonyt és vőlegényt választottak, felöltöztették őket, kísérték az esküvőre. Táncoltak, énekeltek. Téli időben a szobában táncolgattak a lányok, kétlépéses csárdást. Jula néni és Kata néni a következő dalokat említette:
 Árok partján récetojás, récetojás, récetojás,
 Ez a kislán hosszú szoknyás, hosszú szoknyás, hosszú szoknyás.
 Méktéheti, mör van neki,
 Ez a legén vötte neki.

Hármat tojott a fürjecske, fürj, fürj, rëndömrre.
 Rëndöm csipke, rëndöm bokor, rózó reköttye.
 ripityom, gyere be, rózgám az ölembe,
 " " " " " "

Pestön ceinyátattam házat, de nagyot, de nagyot, de nagyot!
 Ablakot rá háromszázat, " " " " " "
 Közepibe tükörszobát,
 Kibe babám rösti magát, péntökön, szombaton, vasárnap.

A téli elroglaltságról a tanítók és gondoskodtak. Ilyenkor szindarabokat, pásztorjátékot tanítottak a katolikusok. Csire Nagy István ref. ig. tanító írogató ember volt, több mesejátékát elő is adták. Mindkét iskolában a felnőtt lányok és legények is ját-

szottak "mükedvelő" előadásokat az akkor divatos népszínművek-
ből.

Vasárnap esténként a református iskolában vallásos estét tar-
tottak, ahol verseket szavaltak, énekeltek.

élet-
kor

4.

Az egészen kicsi gyerekekkel a nagyobbak játszottak. Megrogták
kezeckéjüket, összeveregették a kis tenyerüket:

Süti, süti pácsát
mamának, papának,
Isten bogarának.

Kézenfogva sétáltatták őket:

Sétájjunk, sétájjunk, ély kizs dombra lécsücsüjjünk, csücses!
A kisgyerek kezeckéjét kezükbe vették, ujjacskáit számolgatták,
majd tenyerébe köröket rajzoltak ujjukkal, aztán megcsiklandoz-
ták /mökcsikáták/ a kicsit:

Ez emönt vadászni,
ez möglütte,
ez hazavitte,
ez möksütötte,
ez mögötte.

Kerekecske, gombocska,
êre szalad a nyulacska,
zöd erdőbe, zöd mezőbe,
kicsi gyereök keblibe.

A 3-6 éves, valamint a kisiskolás lányok babáztak. A babát sokszor rongyból készítették nekik. Volt egy Kanyar Sándor nevű ember, aki szép babákat tudott készíteni. Később már búcsúban, vásárban, boltban vették a babákat. A nagyobb lányok már nemcsak ráaggatták a babájukra a hulladék rongydarabokat, hanem ruhákat varrtak nekik.

A kisebb lányok homokban sütöttek-főztek, sokszor a legegyszerűbb dobozokkal, a jobbmódúak "vött" játékedényekkel.

A nagyobbacska lányok "igazibu" is megpróbálták "főzőcskézni". Krumplilevest főztek, almából, lekvárból, csokoládéból "tortát" készítettek.

A magányosabb természetű 10-12 éves fiúk /fiúgyerők, lánygyerők/, különösen, ha technikai érdeklődésük volt, megpróbáltak valamilyen játékot készíteni. Podor Sándor bácsi mondta el:

"Bekötték az embörök /férfiak/ a lovat, mink is beköttük a cserép fülit az istállóba / egy l-lel ejtik/. Téglábu raktuk az istállót. Lön polvájává ötöttük a lovakat."

Ugyancsak az ő elbeszéléséből tudjuk, hogyan szerkesztett kis cséplőgépet: Két deszka, melléje egy kis henger, televerve aprósöggel. Az aszonymok rokkájával hajtották. Egy-egy fej gabonát dugtak bele, hogy veresse ki a magot.

"Malmot is csinýátunk a fal tőjibe. Bőrökszár vót a garat. Azon fojattuk lő a nyári port."

Más gyerekek lengő hántán kilökték magukat, aztán vagy ülve, lábbal-törzsszel, vagy állva, leguggolva eveztek. Ez ritkább hín-tázási mód volt. Könnyebb volt eldöntött fatörzssre deszkát fek-

tetni keresztbe, hogy a két végén 1-1 gyerek ráülve hintázhasson. A vasutasok gyerekei pajtásaikkal színes kavicsokat kerestek az állomás területén a sínek között. Ezeket a sínen nagyobb kövekkel porrá törték. Így készítettek "sót", "cukrot", "paprikát". Az elkészült "fűszerfélékkel" aztán boltost játszottak. Pénzt papírból készítettek. Az állomás területén álló tehervonati kocsikban is szerettek bújkálni, a fékezőpülkébe~~g~~ beülni, ott elbújni, természetesen a vasutasok nem kis bosszúságára.

⑤ A következőkben csoportosítjuk az összegyűjtött játékokat. Ehhez Gönczi Ferenc: Somogyi gyermekjátékok című művétől kértünk tanácsot.

Minden csoport játékeit új oldalon kezdjük, hogy az esetleges későbbi gyűjtéseket könnyebben beilleszthessük.

A csoportok a következők:

1. Kiolvasó mondókák, rigmusok.
2. Sétálás, járkálás, ugrálás.
3. forgolódó.
4. Kettes lépés.
5. Helykeresés, cserélgetés, párválasztás, ~~meccs~~.
6. fogós, kergetős, hajszoló.
7. Bújkáló.
8. Sor-átszakítás, csoportokra osztás.

9. Körbejárás, körbehívás.
10. Kivetős, kilökös.
11. Kitalálás, kereső.
12. Testi erő, ügyesség.
13. Labdázások.
14. Botdobálás.
15. Földbe vágós.
16. Gombozás, pénzezés, golyózás.
17. Egyéb játékok.
18. Zálogolás.

6.

1. Kiolvasó mondókák, rigmusok

Ögyödöm, bögyödöm, bikkvállára, ff ff nn
 Szól a rigó rigoncára, nn nn
 Cernára, cinégerre, I nn nn
 Cucc ki madár a mezőre! nn nn nn
 Cucc ki, akazd ki, I I nn I
 Hadd széragy-tyon odaki! nn nn nn I

Elem-belem, buvádija, nn nn nn
 Kupi, csipi, kélérika, nn nn nn
 Okmán-dokmán, déva décsé dáj. nn nn nn I

Apacuka, fundaluka, nn nn nn
 funda kává kamanduka. nn nn nn
 Apcuk, fundaluk, I I nn I
 funda kává kamanduk. nn nn I I I

Madarak voltunk, földre ^{szátunk!} szálltunk, nn I I I I I I
 Buzaszémét szédégettünk. I I I I I I I
 Hányat mondasz, té kis gyermek, I I I I I I I
 té még té? I I I I
 - ötöt.

Egy, kettő, három, négy öt. I nn nn I I

/Akire esett az öt, az lett a litya. Úgy is szokták a kiszámolást, hogy többször is kiszámolták, mindig kiesett egy, s aki a végén megmaradt, az lett a litya vagy a kumó./

Lémöntem én a pincébe vaját csipégetni,   n n n n n n | |
 Után/am gyűtt édesanyám hátbaverégetni.   n n n n n n | |
 Nád közé bujtam, nád sipőt csinyátam, | n | | | n n |
 Az én sipom így szót: Di-dé-dú,   n n | | | | | |
 Tè vagy az a nagyszáju!   n n | | |

Ó, ó, ó, | | | n
 tündé~~r~~kaszinó,   n n | n
 kire kerül tizénhárom,   n n n n
 az lész a fogó!   n n | n

Mondóka—Taknyos~~k~~ását főz~~e~~tem,   n n n |
 kaptafára verettem,   n n n |
 aki elősször mē^gszó~~l~~al, az ész~~i~~ meg a taknyos~~k~~ását.

A bírónak hármat szabad szólni: Kikukk, bekukk, Habakukk!

Ezt a mondókát egy gyerek elmondja. Utána mindent el-
 követ, hogy a többiek szólaljanak meg vagy nevéssenek. Aki úgy
 jár, azt kinevetik: "Tè étted még a taknyoskását!"

Kiolvasók még:

Ekete, pekete, cukete mórē,   n n n n
 Abész-pábész pappangórész,   n n n n
 Pálē veszte zó.   n n | n

Ég~~y~~em, kettem, hábor, nébēr, ökör, bika, Len^vgyvel László,
 katona bēbēr bicc.

2. Sétálások, járkálások, ugrálásokDombon törik a diót

10-en, 15-en játsszák. Kézfogással körbe mennek, és éneklő hangon mondják:

Dombon törik a diót, a diót, ére még a mogyorót, mogyorót,
hajta, vissza/ megfordulnak és visszafelé mennek/
tessék kéröm megbécsülni, és a földre lécsücsülni, csücs!
/Ezt kiáltják, és leguggolnak/ legugyúnak, legugyónak/.

Ezt a játékot még ma is játssza a 3-8 éves leány-korosztály.

Kelj föl, Jancsi!

Húznak egy hosszú vonalat, s tőle 6-8 méterre egy rövidebbet.
A rövid vonalra áll egy, a többiek a hosszúra.

Aki egyedül áll, mondja:

Ke^llj föl, Jancsi!

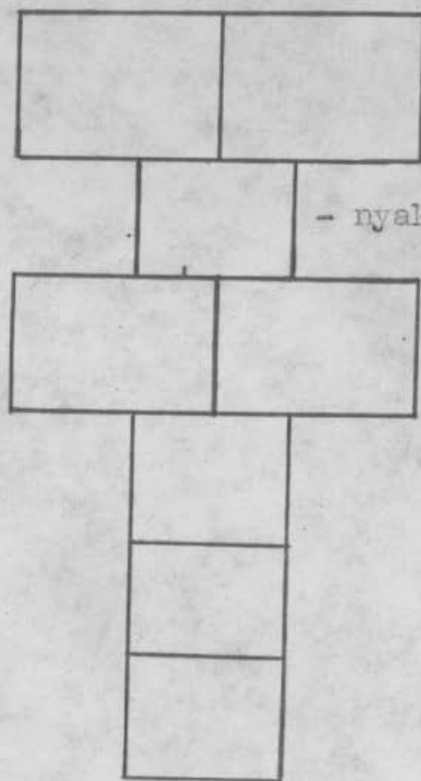
Jancsi: Hány órára?

Hat kokaslépésre./ Közvetlenül egymás elé teszik a másik lábat/
vagy: Három tyuklépésre./ Ilyenkor a lábfej felé teszik a má-
sik lábat.

Igy sorba veszi az összes játszókát. Amelyik így lépkedve leg-
először ér a kérdezőhöz, az lesz a következő játékban a kérdező.
Ma is játsszák, fiúk-lányok vegyesen, inkább a felsőbb osztályok-
ból.

Sántikálás, iskolázás, ritigezés, kánkázás/ ugyanaz a játék/

- nyak: Ebbe a legnehezebb dobni

2-4 személy játszhatja, fiúk-lányok vegyesen. Először valamelyik lerajzolja a földre a felső ábrát. Az első játékos egy lapos tárggyal / pala-, csérep-, fa-, üveg-, vasdarab, kétforintos/ dob az első kockába. Minden kockába ugrik: az egyesbe egy lábbal, a kettsbe két lábbal. Visszafelé, ha ahhoz a kockához ér, amelyikben a cserepet hagyta, fölveszi és kiugrik a kockából. Ha elfelejti felvenni, vagy ha a vonalra lép, akkor a másik kezdi a játékot. Így megy ez sorban, amíg valamelyik már dobott már a legfelső kockába is. Ha ez megvan, akkor mondják, hogy kijárt az iskolát. Ez nem mindegyiknél egyszerre következik be.

Ha már az iskolát kijárta, akkor a cserepet kell különféleképpen vinnie, pl. háton, fejen, a lábfej tetején, ill. elől a lábujjak

felett; egy lábbal ugrál, a másik lábát behajlítja, és a térdhajlatban /ina kásája/ viszi a cserépdarabot. Csukott szemmel is végigmegy, és minden kockánál kérdezi: Ritig? - Ha nem lépett a vonalra, azt mondják neki: Náj.- Ha rálépett: Ritig; vagy azt: Já. / Világos a játék német eredete./

A következőkben már kétféleképpen játsszák:

Kislábodon: Az első kocka négy sarkát bejelölik:

A játékos csukott szemmel beáll a kockába. Valaki elrejtí az egyik sarokba a cserepet. A játékosnak csukott szemmel meg kell keresnie. Ha megtalálta, kilép, hátat fordít az ábrának, és a feje fölött hátradobja a cserepet.

Hosszúfaluban az iskola kijárása után azonnal hátradobja a cserepet. Amelyik kockába dobta, az az övé. Ha vonalra dob, akkor még egyszer dobhat. Rendszerint így jelöli meg a kockáját:

Abba más játékosnak nem szabad beleugrania. Akié a kocká, az mindent tehet benne: pl. megállhat megpihenni. Így megy tovább a játék mindaddig, amíg minden kocka el nem fogy. Ma is játsszák.

Kötélugtálás

3-4 gyerek játssza, ma is. Mindegyiknek adnak nevet: Piri, Peri, Sári, Zoli. Ketten hajtják a kötelet. Közben mondják a neveket, és amelyiknél az ugráló elvétí az ugrást, pl. Pirinél, akkor Piri lesz a kötélhajtó.

3. Forgolódó játékKocsis, -kocsis komémasszony

Két kislány szembeáll. Egymás kezét keresztbe megfogják, hátradőlnek. ^TLegelőbbnyire bal felé indulva körbe ugrálnak illetve pörögnek minél gyorsabban.

Kocsis, kocsis komémasszony,
Mér vagy olyan sovány asszony?
Szél fujja pántlikáját,
Harmat veri a szoknyáját,
Kápty szoknyát, mátkám!

Akkor akinek a szoknyáját elkapják, azzal folytatóják.
A játékot ma is játsszák, főleg óvodáskorúak és kisiskolások.

4. Kettes lépések, táncok

A már korábban leírt

Arok partyán récetójás....

Hármat tojott a fürjecske....

Pestön csinyátattam házat....

kezdetű dalokra járták legszívesebben a képlépeses csárdást.

5. Helykeresés, cserélgetés, párválasztás, ~~karikázás~~Helykeresés

Régen így játszották: Körülrakták a kocsmában a székeket. El-
kezdtek énekelni: Kiskomárom, Nagykomárom,

Jaj, de szép lány ez a három!

De szeretném az egyiket,

Három közül le^gszébbiket!

Amíg énekeltek, összevissza futkoztak. Mikor vége lett a dal-
nak, mindenki helyet keresett magának. Egynek azonban nem ju-
tott szék. Az kiállt, és egy széket is kivett a sorból. Addig
tartott a játék, amíg csak egy maradt.

Mai változata:

Földrengés

Egy játészó történetet mond. Egyszer csak kiejti ezt a szót:
földrengés. Ekkor mindenki helyet keres.

Szobában szokták játszani, jelenleg téli úttörőfoglalkozáso-
kon is, lányok-fiúk vegyesen.

Szabadtéri változata:

Kis köröket rajzoltak, de ezek száma eggyel kevesebb volt,
mint a játészóké. Egy tanuló mesét mond. Amikor elhangzik:
földrengés!- minden ~~gyerek~~ kiszalad a karikájából, és egy má-
sikba igyekszik beállni. Akinek nem jut kör, az kezd el mesél-
ni.

Hol az olló, komámasszony?

Karikába vagy ~~fa~~ mellé állnak a játszóik. Egynek nincs helye.

Odamegy az egyikhez: Komámasszony, hol az olló?

Az így felel: Mariska komámasszonynál.

Ekkor a kérdező odamegy Mariskához, közben a játékosok helyet cserélnek. Természetesen a kérdező is igyekszik, hogy az egyik helyre ő állhasson be. Aki hely nélkül marad, az lesz a kérdező.

Hopponmaradt vőlegény

Lányok és fiúk szembe ültek egymással. A fiúk eggyel többen voltak. A lányok maguk közt megbeszélték, hogy ki-ki melyik fiút választja. Aztán odamentek a kiválasztott fiúhoz, és meghajoltak előtte. Odavezették a helyükre, és a fiúk a lányok háta mögé álltak. Amelyik fiút senki sem választotta, az lett a hopponmaradt vőlegény.

A játékot most is játsszák.

6. Fogós, kergetős, hajszóló játékokNyissuk ki a galambházat!

Kört alakítottak, egy állt közepén, ő volt a galamb. Kint volt a sas. Kezüket feltartva kaput nyitottak a galambnak, s közben énekelték:

/Dallam: Debrecenbe kéne menni/

Nyissuk ki a galambházat,
 Hogy a kis galamb kiszájjon,
 Szájjon ki a sik mezőre,
 Ott találjon legelőre.

De hogyha a sas üldözi,
 Ismét be kell bocsáttani,
 Gyere haza, kis galambom,
 Buzaszémét kapsz majd itthon.

A galamb kiszaladt, a sas pedig igyekezett megfogni. Ha veszélyben volt, visszaszaladt a körbe, de a sas előtt lecsapták a kaput. Ha mégis kint megfogta, beállt a körbe, a sas lett a galamb, és másik gyerek lett a sas. /Ma már nem játsszák/

Gyertek haza, libuskáim!

8-lo-en szokták játszani. Egy a farkas, egy az anyjuk, a többi a liba.

Az anyjuk kiáltja: Gyertek haza, libuskáim!

A libák felelik: Nem merünk!

Mitől félték?

farkastól.

Hol a farkas?

Bokorban.

~~Mit csinál? Micsinyál?~~

Mosdik. ~~Mozsdik~~

Miben mosdik? ~~Mibe mozsdik?~~

Aranymedéncében. ~~Aranymedéncébe~~

Miben tőrükozik?

Himösök farkába.

Gyertök haza, libuskáim!

A libák szaladni kezdtek az anyjuk felé. A farkas már lesben állt. Amelyiket megfogta, elhurcolta. /A mai gyerekek is ismerik/

Kinn a bány, benn a farkas

Tulajdonképpen a Nyissuk ki a galambházat-c. játék változata, csak nincs hozzá szöveg és ének. Ha sikerül a farkasnak megfognia a bányt, akkor másik két gyereket választanak, és kezdődik újra a hajsza.

Ma is játsszák, sokszor testnevelésórán is.

Tüzes toplót hordozok

Karikába álltak. Egy kislány kötényt vagy kendőt vitt körbe, a körön kívül. Közben énekelte; ill. éneklő hangon mondta:

Tüzes toplót hordozok, hordozok,

Aki tud ^{di} ~~gyere~~, még né ^{di} ~~mon~~,

Mére van az ország ^{di} ~~gyere~~.

Amikor valaki mögét ledobta, futni kezdett, mert annak kergetnie kellett. Mikor újra arra a helyre ért, beállhatott a másik

helyére.

Már nem játsszák.

Né nézz hátra, jön a farkas!

Az előbbi játék változata. Ma is játsszák igen gyakran.

Ha a farkas körbe tud futni, míg a zsebkendőt nem veszi észre a másik gyerek, akkor az a gyerek beáll a kör közepébe: a bűdösbe. Ha a kendővel meg tudja ütni vagy dobni a farkast, az is beáll a bűdösbe. Aki oda bekerül, azt a többiek csúfolják: Hű, de bűdös! Jaj, de bűdös a záptojás!- A bent levő alig várja, hogy már ki kerüljön onnan. Igyekszik is elterelni a figyelmet a ledobott kendőről, mert ha nem veszi észre az illető a zsebkendőt, az kerül be helyette a bűdösbe, ő pedig a helyére állhat.

Hajtson a csordás két ágra!

10-15 évvel ezelőtt még játszották, de ma már nem igen.

A lányok és legények párosával felálltak egymás mögött. Egy, aki- nek nem volt párja, 10-15 méterre eljűk állt háttal, összeecsap- ta kezét és elkiáltotta magát:

Hajts^tson a csordás két ágra!   vagy:

Utolsó pár, előre fuss!

Az utolsó pár a sor két oldalán előre fut, megkerüli a fogót, és igyekszik újra összetalálkozni. A fogó igyekszik valamelyiket megfogni. Amelyiket megfogja, az lesz a párja, vele beáll a sor- ba első párnak. Ekkor a párok hátra lépnek, hogy a távolság meg-

maradjon. Amelyik páratlanul marad, fogó lesz. Ha a párok összetalálkoznak, mielőtt a fogó odaérne, újta az lesz a fogó.

Itt a kettő, hol a három? vagy: Űsd a harmadikat!

Ma is játsszák.

Körbe, egymástól egy jó nagy lépés távolságban állnak fel a párok egymás elé. 1-gyel jelölt gyermek menekül a 2 elől/ fél környi előnyt kell neki adni/. Közben 1 beáll egy kiválasztott pár elé harmadiknak. Akkor a pár hátul álló tagjának el kell szaladnia, hogy a közben odaérő 2 el ne fogja. Ha eléri, az lesz a kergető. Igyekszik a futó gyorsan beállni ismét egy pár elé harmadiknak, s akkor az a hátulsó fut el. Így megy unásig.

Nemzetös, vagy Lukbalabdázás

A játékot 8-10 fiú vagy lány játssza. A labdát lyukba állítják. Előre megegyeznek, hogy kinek milyen nemzet nevét adják. Oda-hajolnak a labda fölé, hogy kezük elérje.

A kikiáltó: Jöjjön az a híres-nevezetes .....német!

vagy: Harcoljon, harcoljon.....magyar!

vagy: Mindenki szaladjon, csak, csak, csak....lengyel maradjon!

Ekkor a kikiáltott gyerek kézbe kapta a labdát, s igyekezett a menekülők közül egyet eltalálni. Akit eltalált, az kiesett. Ha senkit sem talált el, ő esett ki.

Leputó, ki-putó vagy pumis

A kislábodi fiúk a téren játszották, amely nyugat felé lejt. A tér keleti részén áll egy kereszt. ^{Est mondták ugrónak.} Hosszúfaluban a református iskola udvarán játszották. Kislábodon fejszenyéllel, Hosszúfaluban lapáttal

döntötték el, hogy melyik csapat hol áll, fönt vagy lent.

A fejszenyélen vagy a lapáton alulról felfelé egymás keze fölé markoltak kezükkel, s a kinek a keze legfelül ért, azok lettek az adogatók és az elütő. Kislábodon tömött gumilabdát, Hosszúfaluban madzaggal bekötött szőrlabdát használtak/valószínű, hogy a szőrlabda volt a régebbi/.

A térség felső részén volt az ugró. Fönt is, lent is 8-10 fiú állt. Az alsókból egy fiú feldobta a labdát, egy másik a fejszenyéllel vagy a lapáttal elütötte / adogató, elütő/. Amelyik elütötte, leszalad az ugróhoz. Azok a labdát visszadobják az adogatónak. Ha az előbbi dobó még nem ért vissza az ugróhoz, igyekeznek megdobni/ akár melyik megteheti/. Ha megdobták, a két csapat helyet cserél. Akkor is cserélnek, ha a labdát olyan magasra dobták, hogy a lenti csapatból valaki el tudja kapni. Akik vesztenek: lesznek.

Ma már nem, vagy csak ritkán játszzák.

L i t y á kPáros litya

10-12 leány vagy fiú játssza. Egyet választanak lityának. Az a fogó neve. Az így páratlanul maradt csoportot kergeti a litya.

Ha egyet kerget, egy másik úgy segíthet neki, hogy odaszalad és megfogja a kezét, a ruháját vagy a haját. Elég, ha csak hozzá ér, már nem ér a litya." Amelyiket meg tudja fogni, litya lesz.

Guggos vagy gugyos litya

Egy kisebb csoport játszhatja. Ha leguggolnak /legugyúnak, legugyónak: ez utóbbi régiesebb/, akkor nem foghatja meg a litya. Ilyenkor mondják: Nem ér a nevem- nem állom- nem ér a litya,- nem ér.- Ha a litya egy álló gyereket fog meg, az lesz a litya.

Ároklitya

5-10 gyerek játssza. A litya bent áll az árokban, a többiek pedig szaladnak keresztül az árkon. Akit megfog, litya lesz helyette.

Talán ez mondható a legelterjedtebb játéknak a múltban és ma is. Igen sokat játszották az iskolaudvaron az iskolások, húsvétkor, mátkézókor, vasárnapokon a réten a lányok és legények. Ma is, az óráközi szünetekben szaladgálnak, egymást kergetik.

7. Bujkáló játékokBujj, bujj zöld ág

10-15 gyermek játssza.

Ketten fogják egymás kezét, és feltartják. A többiek egymás kezét fogva sorra átbújnak. Közben éneklük:

Bujj, bujj, zöld ág	sz	l	sz	m
zöld levelecske,	sz	sz l	sz	m
nyitva van az aranykapu,	sz sz	sz l	sz f	m r
csak bujjatok rajta.	m r	m r	d	d
Nyisd ki, rózsán, kapudat, kapudat,	sz	sz	sz	sz d sz
Hadd kerüjjem váradat, váradat,	sz l	sz f	m	r
Szita, szita pénték,				
Szerelém-csütörtök,				
dob /bab/ szerda.	m	r	d	f

Amikor ideérnek, a két gyerek leengedi a kaput. ⁴kih előtt leengedték, az is "kaput tart." A sor most tovább bujkál, már az ő kapuján is keresztülbújik. A kaput azonban mindig csak az első kettő eresztheti le. Amikor mind elrognak, akkor van vége a játéknak.

Sajnos, ezt a szép játékot egyre ritkábban játsszák. A kisiskolás lányok játéka volt.

Bujócska

A játszók létszáma legfeljebb 5-6. Egy a hunyó, kumó, a többi a bujó. Előre megállapodnak, hogy a kumó/ez a régebbi név/ hányig és hányasával számol. Amikor odaér a számolásban, elkiáltja:

Aki bujt, aki nēm, mēgyék!

Akit először megtalál, az lesz a hunyó.

Apacsos

Ugyanúgy folyik, mint az előbbi. Amikor egyet megtalál, mindketten szaladni kezdenek az előre kijelölt helyre/ fához, falhoz/. Amelyik először odaér, tenyerével megütögeti a falat vagy fát, és azt kiabálja: Apacs, apacs a Jóska! Amelyik lassúbb, az lesz a kumó.

Mindkét játékot játsszák ma is.

8. Sor-átszakítás, csoportokra oszlás

Királyom, királyom adj egy katonát!

Két csapat áll fel egymástól 10-15 méter távolságra, főleg fiúk.

Az egyik átkiabál a másik csapat vezéréhez:

Kirájom, kirájom, ^{di} ^g ~~egy~~ egy katonát!

vagy: Uram, uram, ^{di} ~~egy~~ katonát!

A másik vezér visszakiált: Nem adok!

Az első: Ha nem ^{dsz} acc, szakasztok!

A második: Szakasasz, ha tucc! ^{dsz}

Ekkor az illető neki^gut a másik sornak, ott, ahol a leggyengébbnek ítéli. Ha sikerül átszakítania, egyet magával vihet az ő sorába, de ha nem, ő marad ott.

Így sorban mindegyik gyerek megpróbál szakasztani. Az a sor győz, amelyik el tudja fogyasztani a másik sort.

Játsszák most is.

9. Körbejárás, körbehívás

Álljunk körbe vig leányok!

Körbeálltak a lányok. Egy közepre állt, illegette magát. Dalolták:

Álljunk körbe, vig leányok, $\|: \overset{1}{d} \overset{1}{t}, \overset{1}{l}, \overset{1}{s}, \overset{1}{d} \overset{1}{d} \overset{1}{r} \overset{1}{m}^2: \|$ /módikáta magát/

Szép anygyali mosojgások,

Kettő szérül, ³egy középütt, $\overset{1}{s} \overset{1}{s} \overset{1}{l} \overset{1}{s} \overset{1}{m} \overset{1}{d} \overset{1}{t}, \overset{1}{l},$

Légyen kösztünk kirájasszony! $\overset{2}{m} \overset{2}{m} \overset{2}{f} \overset{2}{m} \overset{2}{r} \overset{2}{d} \overset{2}{t}, \overset{2}{l},$

Ezt választom, mer ez szép, jó,

Rózsabokor alá való,

Járom, járom, mily ⁹találom,

Bekerittém a világot.

A bent álló leány egyet választ az első versszak végén, egyet fordul vele, majd a helyére áll, s az marad a kör közepén.

Ma már egyáltalán nem játsszák.

Hej, dénári derce

A játék menete ugyanúgy.

Héjj dénári derce,

$\|: \overset{1}{s} \overset{1}{s} \overset{1}{s} \overset{1}{l} \overset{1}{s} \overset{1}{m} : \|$

Kukorica repce

A kűs kutya, a nagy kutya/ kuta, guta/

$\|: \overset{1}{d}, \overset{1}{s} \overset{1}{d}, \overset{1}{t} \overset{1}{l} \overset{1}{l} \overset{1}{s} \overset{1}{f} : \|$

Összeugrott az árogba / a vasutra/,

Járom a táncot://

$\|: \overset{1}{f} \overset{1}{f} \overset{1}{s} \overset{1}{f} \overset{1}{d} : \|$

Ici-pici puszta peperice/ peperőcke/

$\|: \overset{1}{l} \overset{1}{l} \overset{1}{l} \overset{1}{t} \overset{1}{l} \overset{1}{s} \overset{1}{l} \overset{1}{m} : \|$

Mére viszi, pe-pe-pe-perice?

$\|: \overset{1}{f} \overset{1}{d} : \|$

Olézánc, olézánc,

l s f l s f
l s f m r r r

Coki, Böske, miccsinyász?

Itt mindig annak a nevét mondták ~~akik választottak~~, aki kiment a körből.

Nem azért neveltem

Ugyanígy.

Nem azér nevêtem

s s s t s m

Ennyihány/ egynéhány/ csibécskét,

s f m r m d

Mér adott a tyukász

s s s t s m

Annyi sok pénzécskét,

s f m r m d

^{ty}Hoty katonára kőccsem,

s f m r d m s

A szobáját befössem,

s f m r d m s

Gyere szivem, Mariském,

s f m r d m s

Jérgyunk ^{ty}éty párt táncot,

s f m r m d

Akasszunk a nyakunkba

s s s s s t s

Hosszi óraláncot!

s f m r m d

Huzd rá, cigán a nótát,

s f m r d m s

Né sajná^ljjad a hurát,

s f m r d m s

Mögadom az árát!

s f m r d d

Nem mögyök én má férhő

s t s m s f m

Sémmitféle legénhő,

s t s m s f m

Coki, tē vén bocskor! / Hüccs ki... / m d r m d d

lassabban

Az újonnan választott leány kilökte az előzőt.

Járom az új várnak az alját

“Lányok körbeálltak. Egy kívül járt körbe, s mindig egyet választott, egyre többen mentek kívül, míg a körben állók elfogytak.

Járom az új várnak az ajját,

s s s t s m l l s r

Járom másodmagammal.

s m s f m r d r

Az én lábom szolgálgegy lába nyomát

m r m r m r m r s s s s l l s

ném nyomgya,

rehér karját sém nyujtja.

s m s f m r d r

Végy el egyet a javából,

m r m r m r m r

A le⁴szébbik le⁴jányából!

s s s f m m r d

Hej, szénája

Körül álltak a lányok kézrogással. Egy állt középen, annak a fejét kendővel menyecskekre bekötötték. Választott, egyet táncoltak, majd helyet cseréltek.

Héjj szénája, szénája, szénaszakadéktya, s s s s s t s s f m r m d

Benne van egy kerék asszony, kerék kis menyecske, s s s s s s s t s f m r m

ménycske,

Öleld, öleld, akit szerecc,

s m d m s m d m

Eszt ölelém, eszt csókolom,

dívándúra, domborúra,

Aggyon Isten lassu essőt,

s s s s s s s s

Mossa össze mind a kettőt,

Mind az aranyvesszőt!

s f m r d d

Az előző dalokat már csak az 50 éven felüli asszonyok ismerik.

Kis kacsa fürdik

Körbe álltak a lányok. Egy állt közepén, kezében kötényt vagy kendőt fogott, s az ének szövege szerint mozgott.

Kis kacsa fürdik fekete tóba,

||: | s s l s m s s l s m |:

annyáhosz készűt Lenygyelországba.

Mossa, mossa kis Mariska,

s s s l s s s l

Mit mos, mit mos?

s m s m

Pincses-pancsos zsepkendőket

s f m f s f m f

az anyával együtt.

s f m r d d

fehér lilionszál

A körben egy kislány állt. Amit énekeltek, azt ~~mutat~~ mutatta.

Akinek a kötényébe törülközőtt, az ment be helyette.

fehér lilijomszál, ugorgy a Dunába!

||: | s s s l s m s f m r m d |:

Támaszd meg az ajját két aranypácává,

Simitkozzál, megmozsdózzál, még is

s f m f s f m f s f m r d d

törülközzél!

Lánc, lánc, eszterlánc

Körbe álltak. A megnevezett személy kifordul, úgy folytatódik a játék. Amikor mindenki kifordult már, sorba befelé fordulnak, amíg meg nem unják.

Lánc, lánc, eszterlánc,

s l s s m

eszterlánci cérne,

s s s l s m

Cérna volna, se^{ly}jém volna,
 mégis ki-fordulna.
 Pénz volna, karika,
 fordújjon ki Mariska?
 Mariskának láncsa.

32.
 s s s l s f m r
 m r m r d d
 s s s s d' s
 s f m r s d' s
 s f m r d d

Most viszik az Uborkáné lányát

Körbeállnak. Egy belül jár, ő az Uborkáné. Egy kívül jár körbe.

Az kör énekel:

Most viszik az Uborkáné lányát, s s s s s s s l s m
 Birsénybe-bársonyba, aranyos hintóba. s s l s s l s f m r m d
 Ej, méz, méz, termétt méz, l l s s s l s l s l
 Termétt méznek áldott^{tt}ossága, léhullott virága, s l s f m r m d s s s l s m
 Ez az áldott bor, ki mindénnap forr, s s s l s s s s s l s l
 Ha jót iszol belőle, a torkodra forr. s f m r d m s s f m r d

Megállnak. Akihez odaért a külső, vállára teszi a kezét. Uborkáné kérdezi/ beszélve/ :

Mit kerülöd, mit fordulod az én házam táját?

A vevő felel: Aszt kerülöm, aszt fordulom a té házad táját,

Nagyon mékszerettem Mariska lányodat.

Uborkáné: Én Mariska lányomat nem adom aranyhintó nélkül, gyönygy-
 koszoru nélkül,

Ergye, édés lányom!

Mariska csatlakozik a vevőhöz, kézenfogva egymás mögött most már ketten mennek a kör mellett. Így folytatódik addig, amíg el nem visz mindenkit.

Beültettem kiskertemet

Körbe állnak. Egy a körön kívül megy körbe, a körrel ellentétes irányba. Mindnyájan éneklik:

Beültettem kiskertemet a tavasszal, $\overline{d} \overline{d} \overline{s, s} \overline{d} \overline{d} \overline{s, s} \overline{d} \overline{r} \overline{m} \overline{r}$

Rózsa, székfű, lilijom és rézédával,

Ki is nyiltak eggyenkint,

$\overline{s} \overline{s} \overline{f} \overline{m} \overline{r} \overline{m} \overline{f}$

El szeretném adni mind,

$\overline{m} \overline{m} \overline{r} \overline{d} \overline{t, d} \overline{r}$

De most mingyár!

$\overline{m} \overline{m} \overline{r} \overline{d} \overline{s}$

Megáll a kör és a két körbe járkáló. A kívül álló az előtte álló lány vállára teszi kezét és énekli az előző dallamra/

Én megvészem virágodat, ha eladod,

Ha jaz árát tē magad is nēm sokalod,

Mindketten: Versenyfutás az ára, /Beszédben: vöröny/

pusunk eggyet utánna,

De most mingyár!

Ellentétes irányba körbe futnak, s amelyik előbb ér vissza arra a helyre, ~~székfűkörbe~~ azé lesz a virág/t.i. vagy magával viheti a vevő, vagy ott kell hagynia. A vevő egyre több virággal jár körbe.

Az utolsó 5 játékot még a 25-30 évesek is ismerik, de mostanában- sajnos- már kiveszőben vannak.

10. Kivetős, kilökős játékok

Sudarazás

15-20 gyermek játssza, fiúk-lányok vegyesen/ ma is/.

Sorba állnak, megfogják egymás kezét, szaladni kezdenek. Az első gyerek /rendszerint a legerősebb/ hirtelen megrántja a sort. Így a sor vége kicsapódik, s akkora a lendület, hogy az utolsók könnyen elesnek. Aztán újra felállnak, és folytatódik a játék. Játsszák ma is, de a pedagógusok nem szívesen látják.

Szobros

8-10 gyermek /vegyesen/ játszotta. Egy volt köztük a rántó. Mindegyiket megrántotta, ettől lendületet kaptak. Mindegyiknek olyan helyzetben kellett maradnia, ahogyan esett. Akkor a rántó megcsikálta az állukat. Amelyik "szobor" megmutatta a fogát, az lett az ördög. Azt a többiek kinevették. Aki nem mutatta meg a fogát, az lett az angyal. Aki először lett angyal, az lett a rántó a következő menetben.

Cicelle

Már egyáltalán nem játsszák, de a 30 évesek még játszották. A régi elemi iskolában a 10 órai hosszú szünet alatt a lányok összebeszéltek, és a teremben felöltöztettek egyet maguk közül: sokféle ruhadarabbal teljesen beborították, hogy ne lehessen ráismerni. Ha cipő volt a lábán, legtöbbször azt is elcserélték. Magasra tartotta a kezét, a feje felett összekulcsolta, arra fejkendőt kötöttek: olyan volt, mintha az lenne a feje. Akkor kivezették a többiek közé, akiknek ki kellett találnia, hogy ki az. A Cicelle előre-hátra hajtogatta az összekulcsolt kezét, mintha bólogatna, s hajlongott, mozdulatokat tett. Közben énekelték:

Állalak, állalak /eladlak/, Cicelle! $\overset{|}{s} \quad \overset{|}{m} \overset{|}{d} \quad \overset{|}{s} \quad \overset{|}{m} \overset{|}{d} \quad \overset{|}{r} \quad \overset{|}{t} \quad \overset{|}{d} \quad \overset{|}{\tilde{}} \quad \overset{|}{\tilde{}}$
 Szántónak, vetőnek, éty kocsis legénynek, $\overset{|}{s} \quad \overset{|}{m} \overset{|}{d} \quad \overset{|}{s} \quad \overset{|}{m} \overset{|}{d} \quad \overset{|}{s} \quad \overset{|}{m} \overset{|}{d} \quad \overset{|}{s} \quad \overset{|}{m} \overset{|}{d}$
 Cicelle! $\overset{|}{\tilde{}} \quad \overset{|}{t} \quad \overset{|}{d} \quad \overset{|}{\tilde{}}$

Ha valaki kitalálta, ki az, leszedték róla a ruhákat. Közben el is telt a szünet.

Szem-bekötős

Körbe álltak, de nem fogták egymás kezét. Kettőnek be volt kötve a szeme. Az egyiknél ruhából font ütleg volt, a másiknál rossz fazék, amellyel kocótt. Az ütleggel meg kellett ütnie a másikat. Sokszor elestek, a többiek nevették őket. Addig játszották, amíg csak tetszett nekik.

Ezt egy igen öreg bácsi mesélte. Mostanában már rendszeresen nem, legfeljebb alkalmilag játsszák.

Virágneves

6-10 gyermek /főleg lány/ egymás mellé vagy csomóba ült. Választottak egy játékvezetőt, egy angyalt és egy ördögöt. Ez a két utóbbi kiment vagy eltávolodott. A játékosok megbeszélték a nevüket a vezetővel. Annál érdekesebb volt, minél ritkább nevet választottak, hogy az ördög ne találja ki. Gyakori nevek voltak: tőjarózsza, lilijom, szenygyörgyvirág, néfelejcs, kutbanyilló, rézédá.

Jött az angyal: Cin-cin!

Játékvezető: Ki van az ajtóba?

Angyal az aranypácává.

Mit akar?

Három szép virágot?

Válasszon!

Ha a játékosok közt volt olyan nevű, elvihette. Ha nem talált, el kellett mennie.

Jött az ördög: Bumm-bumm!

Ki van az ajtóba?

Ördög a vazsvöllává. Stb.

Addig játsszák, míg el nem fogynak. Akinek az ördög találta ki a nevét, annak valamilyen büntetést kellett kiállnia, pl. borotvahídon átmennie. /Leírását lásd az utolsó csoportban./

Játsszák a mostani gyerekek is.

Sánta bébic

Lányok szokták játszani. Tudják a mai gyerekek is.

Személyek: az asszony, a lánya, a kenyerek, a sánta bébic. Az

asszony megparancsolja a lánynak, hogy vigyázzon a kenyerekre, aztán elmeg y kapálni. Jön a sánta bÉbic, azt mÓndja a lánynak, hogy az anyja fejére esett egy kŐ. Erre a lány elszalad utána, s a sánta bÉbic ellop egy kenyeret. Amikor visszajön az anya, annyit ver a lány fenekére, ahány kenyér hiányzik. Így folytatódik ez, amíg egy kenyér is van. A gyerekek fantáziája, rögtönzŐ képessége nagy szerepet kap.

12. Testi erőt és ügyességet kívánó játékok

Hátra-ugrálás

Egymás mögött állnak a fiúk. Az első előreszalad néhány métert, majd lehajol, kezére támaszkodik. A 2. fiú nekiút, kezét az előtte levő hátára teszi, keresztül dobja magát rajta, majd néhány métert előreszalad. Ő is lehajol. Jön a 3. fiú, egymás után mindkettőjüket átugorja, aztán lehajol. A 4. fiú mindhármutat átugorja, és így tovább a végtelenségig.

Nagyobb és ügyesebb fiúk játszották.

Talicskázás

Két gyerek. Az egyik fogja a másiknak a lábát, és tolja. A másik rakosgatja a kezét, így halad előre.

13. Labdázások

Falhozverős: jobb kéz, bal kéz, két kéz. Amíg le nem ejtette.

Földhözverős: hasonlóképpen.

Nyulas: Párosával felálltak. Akinél a labda volt, igyekezett megdobni őket. Nem szabad elengedni a kezét. Akit megdobnak, párjával együtt kiesik.

Várból kidobós: Csak a vár széléig mehet, onnan kell eltalálnia a többieket.

Magasba dobálás. Egyenesen felfelé; a háttetön keresztül.

Távolba dobálás.-----

Labdák: szellőlabda, tömör gumilabda, szőrlabda, rongylabda.

14. BotdobálásKarika-kanász

Sorbaálltak a fiúk. Mindegyiknél bot volt. Egy kb. 30-35 cm átmérőjű karikával játszottak. A sorban az utolsó fiú volt a kanász. Megfogta a karikát, és elgurította. A többiek igyekeztek megdobni a karikát botjukkal. Amelyik futtában eltalálta, az lett a kanász.

Már nem játsszák, csak öreg emberek ismerik.

Bilinckézés

Két csapat fiú játssza, a létszám nincs előírva.

Kell hozzá egy 20-25 cm hosszú bot: a bilincke. Ennek mindkét végét kihegyezik. Minden játékosnál van egy 60-70 cm hosszú jó husáng: a bilinckebot.

Az első része a játéknak a l ö k é s.

Kaparnak egy hosszú ~~lökő~~ alakú lukat, amely befelé keskenyedik.

Az első játékos a lyuk fölé keresztbe teszi a bilinckét. A lyuk elé kb. egy méterre vonalat húznak. Az első játékos saját botjával alányúl a lyuk felett keresztbe tett bilinckének, és felpeckeli a levegőbe. Ha a vonalon nem löki túl, még kétszer lökhet. Ha háromszorra sem sikerül távolabb löknie, lesül. Az a jó, ha minél messzebb esik a bilincke. A másik csapat tagjai már szemben várják a repülő bilinckét, és igyekeznek visszaütni legalább egy darabon. A lökő a lyukon keresztbe helyezi a botját.

A másik csapat játékos a odaáll a leesett bilinckéhez, és azzal igyekeznek ledobni a lyukon keresztbe tett botot. Ha eltalálja, a lökő lesül. Ha a bilinckét nem tudták visszaütni az ellencsapat tagjai, akkor a leesés helyéről próbálják vele ledobni a lökő botját, de úgy nehezebb.

Azoknak, akik nem sútek lő a lökésben, következik a második rész: a|c s i k ë l ő.

A gödörbe belehelyezik a bilinckét úgy, hogy az egyik vége perdén kiálljon. A játékos a botjával ráüt a kiálló végére, ezáltal a bilincke felugrik a levegőbe. Mielőtt leesne, el kell ütnie minél messzebbre. Ha háromszor sem sikerül az ütés, a játszó lesül. Amikor elütötte botjával a bilinckét, ismét keresztbe teszi botját a lyukon, s az ellencsapat a leeső bilinckével igyekezik azt ledobni, mint az első menetben.

A megmaradt játékosoknak következik a harmadik rész: a szá-
mélő.

Ugyanúgy megy, mint a csikele, csak itt négyszer lehet ütni. A számelőben már nem lehet lesülni; csak akkor, ha véletlenül hátrafelé esik a bilincke. Ha végez a négy ütéssel, akkor a leghosszabbat megméri, hogy milyen messze esik a vonaltól. Az eredményt tízszeresével veszik. Akinek legtöbb lesz az eredménye, az győz.

Csülkőzés

Kör közepébe felállítanak egy rát. Lehet közönséges tűzifa is, csak az a fontos, hogy biztosan álljon. Ez a c s ü l ö k. A körtől 4-5 m-re vonalat húznak. Ezen sorbaállnak a játékosok. Kezükből 3-4 cm átmérőjű, 60-70 cm hosszú c s ü l ö k b o t van.

Lökéssel kezdik. A játékos lába hegyére állítja a csülökbotot, s elrúgja a csülök felé. Akinek a botja eltalálja a csülköt, az lesz a csülkös. Az ő dolga a csülköt állogatni. Ha senki sem találja el a csülköt, az lesz a csülkös, akinek botja a legközelebb esett a csülökhöz. Amíg nem áll a csülök, addig a csülkös nem foghat meg senkit. Ha az eldült csülköt felállította, a visszafelé szaladók közül bármelyiket megfoghatja vagy botjával érintheti, az lesz helyette a csülkös.

Újra sorbaállnak, kezdik a d o b á s t. Laposan kell dobni a botot /vastagabb jobb/, hogy eltalálja a csülköt. Ha a csülök nem ugrik ki a körből, dobója lesz a csülkös. Ha kiugrik a csülök a körből, a csülkös felállítja.

Közben mindegyik dobó, mielőtt elhajította a botot, szalad érte, hogy felvegye és visszahozza. Közben nagyon kell vigyáznia, mert ha áll már a csülök, megfoghatja a csülkös, és akkor ő lesz helyette a csülkös. Mindig a csülkös a vesztes, ezért nagyon kell igyekeznie, hogy megszabaduljon.

Újra folytatják a dobást. A sorrend nincs előírva.

15. Földbe vágósOrszágozás

Ketten-hárman játsszák csak. Kört kerítenek. Mindegyiknél kés van. A kör mellé áll az egyik, de nem léphet bele. Belevágja a kését a körbe. Az esés irányában egy darabot elkeríthet magának. Amelyik játékos kiszorítja a másikat, illetve megszerzi az egész kört, az győz.

Már nem igen ismerik a mostani gyerekek.

16. Gombozás, pénzezés, golyózásBúgató

Cérmaszálat keresztülűznek egy gomb két lyukján/ luktyán, liktyán/.

A cérnát összekötik. Két mutatóujjal megpörgetik, aztán húzogatják, mint a harmonikát. Búgni kezd, s akinek a haját oda csípi, az külön élvezet; / De nem neki! /

Ezt most is játsszák.

Likbadobás

Lyukat ásnak és pénzeket dobálnak bele. Aki bele tudja dobni, azé lesz a lyuk körüli pénz.

Péckázás

Sokan lehet játszani. Húznak egy várat, s egyforma pénzekkel dobálnak a várra. Aki legközelebb dobja a várhoz, az összeszedi a pénzt, és felrázza a csomót, majd feldobja. Közben mondják, hogy "Fej vagy írás?" Amelyikben megállapodnak, azokat összeszedheti, az övé lesz. Utána az ráz, aki legközelebb dobott a várhoz, s így tovább egyre távolabb, amíg csak van a pénzből, Most is játsszák, de csak titokban, az iskolától távol.

Falizás

Több gyerek játssza, fiúk. A pénzt sorban dobálják a falhoz addig, amíg valamelyik arasznyira megközelíti valamelyikx az egyik pénzt. Ekkor az övé lesz az összes lent heverő pénz. Akkor jó már dobni, amikor sok pénz van a földön, mert akkor feltehető, hogy a sok közül valamelyiket arasznyira megdobja.

Ezt is ismerik.

Golyózás

A 40-45 éves férfiak még emlékeznek rá. Sok szép színes golyót vásároltak a boltban. A golyóval bizonyos távolságról dobni kellett egy kb. 1 literes pohár nagyságú lyukba. Itt is közelség szerint kellett a lyukba pöckölni a golyót. Aki belelőtte, azé lett a többi is.

17. Egyéb játékok

A következő kettő igen régi, már csak az idősek által ismert játék, s a harmadikat is csak ritkán és alkalomadtán játsszák ma már.

Kis kecske

Sorbaálltak egymás mögé. Egy leány néhány méternyire eléjük állt. Zsebkendővel integetett feléjük, erre az első elindult feléje. Szaladt, majd megállt előtte.

A zsebkendő s éneklő hangon mondta:

Jön /gyün/ az én kis kecském

icsorogva-vicsorogva

fogát csikorgattya.

s	s	s	s	s	s
s	s	s	s	s	s
s	s	f	m	r	m

Beszédhan Nézz az égre!

gan

Köpty a földre!

Hármat fordulj, de ne nevedd!

A kis kecske megtette, amit mondtak neki. He elnevette magát, kiállították; ha nem, a sor végére állt, és a játék folytatódott.

Túrós

Körbeültek a nagyobbak, a kicsik eléjük: azok voltak a túrók. A nagyobbak betakargatták őket kötényükkel. A bíró felhajtotta a kötényt, megfogta a "túró" állát:

Hogy a túró?

Három lépés, hat futás, még egy bocskorfótozás.

Aki nevetett, az lett a savó, azt is mondták, hogy kukacos.

A bíró körbefutotta őket. Közben sokat nevettek.

Fordujj, bóha!

Lakodalomban vagy más vendégségben játszották. A bóha megsúgta a bírónak, hogy kitől szeretne csókot. Akkor a bíró megkereste az a lányt vagy legényt, és egy kendővel a bóhához hajtotta, hogy adja meg a csókot.

Fordujj, bóha!

Ném fordulok!

Meddig?

Keddig.

Mit vársz?

Csókot.

Kitü?

Mariskátu.

Megemlítjük még azt a játékot, amelyben hosszú, összekötött cérnaszálat feszítettek ki két kezük ujjai között. Ezt a másik kislánynak ügyeskedve le kellett vennie ujjjaival, és másképp elrendezni. Ezzel a mostani kislányok is ügyeskednek.

Évről-évre visszatérő játék, amivel a tavaszi időszakban idegesítjük nevelőinket: a cserebogár búgató. Sajnos, még mi sem tudunk olyan öntudatosak lenni, hogy ne kínozzuk ezt a kértékohy bogarat, amikor az olyan jó mulatság.

Pörgetőnek is mondjuk.

Csigázás: A csigát fából faragták, a hegyébe jancsiszöveget vertek. Az ostor sudarát rácsavarták a csiga menetére, azzal megrántották. Amikor pörögni kezd, azonnal csaphadják, hogy el ne dőljön. Régen igen szerették játszani, ma már alig ismerik.

18. Zálogolás

A zálog kiváltása igen sok nevetséges feladat közt történik. Ezek közül csak kettőt akarunk megemlíteni, amelyeket ma is gyakorlunk.

Borotvahíd /borotfa/

8-10 gyerek egymással szembeállít. A kezükkel állandóan vagdalognak, s köztük kell elmennie a bűnösnek.

Köszönjön a négy saroknak

A bűnöst kiküldik. A többiek neveket adnak a szoba sarkainak: édesanyád, édesapád; az a személy, akit kedvel; esetleg a faluban élő nevetséges személy; a söprű, a szemétlapát, stb.

A bűnösnek a következő kérdéseket adják fel:

Hog^y köszönsz ennek a saroknak?

Mit a~~cc~~ neki énni?

Hová fektetéd?

Szeretéd?

Elmész hozzá feleségül?

Természetesen igen nevetséges válaszok születnek.

7.

Megfigyeltük, hogy játék közben nem mindig használják a gyerekek a népi kiejtést.

Oka lehet ennek az, hogy esetleg a játékot először egy tanítótól vagy más iskolavégzett embertől tanulták, aki nem a nyelvjárás kiejtés szerint tanította meg.

Magyarázhatjuk azzal is, hogy a játék mindig egy kicsit szerepjátékozás is, amikor a mindennapi beszédétől kissé eltérően, választékosabban akarják kifejezni magukat.

8.

Munkánkhoz a következő irodalomból merítettünk:

Kresz Mária: Játék a kalotaszegi Nyárszón /Néprajzi Közlemények

IV.évf.4.sz. 1959./

Gönczi Ferenc: Somogyi gyermekjátékok 1949.

Vikár Béla: Somogy megye népköltése / Magyar Népköltési Gyűjtemény VI.k. 1905./

9.

Adatszolgáltatóink

Csokonai Istvánné Péter Julianna, szül. 1902.

Szabó Barnabásné Péter Katalin, 1903.

Csató György, 1889.

Fodor Sándor, 1899.

Fejes Botykai Istvánné Pacsir Julianna, 1913.

Fodor János 1886.

Iger Ferencné Miklós Julianna, 1904.

Foglos Istvánné Kis Liber Kata, 1886.

Merczel Béláné Balaskó Anna, 1925.

Nemes Józsefné Hajdú Anna, 1903.

Vajda Jánosné parkas Julianna, 1914.

Iger Istvánné Horgas Erzsébet, 1907.

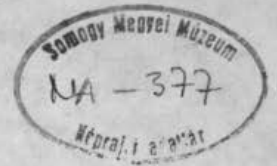
Czupor Józsefné Böröcz Margit, 1935.

Mike Imréné Vitéz Julianna, 1899.

Mike Imre, 1899.

Mike Györgyi, 1929.

Az adatszolgáltatók - Mike Imre és Mike Imréné kivételével - valamennyien Lábodon születtek. Az ő adataik is reálisak mégis, mivel Mike Imréné már 2-3 éves korától kezdve igen sokat tartózkodott itt nagyszüleinél, 13 éves korától kezdve pedig állandóan itt lakik. Mike Imre pedig, mint 42 éven át itt működő tanító, ugyancsak jól megismerte a gyermekek játékait.

Tartalomjegyzék

1. A játékokról általában	1. oldal
2. A gyermekek csoportjai	2. "
3. A játékok színhelye	4. "
4. A játékok életkor szerint	7. "
5. A játékok csoportjai	9. "
6. A játékokpészletes leírása	11. "
7. A szöveg hangtani sajátysága	48. "
8. A felhasznált irodalom	48. "
9. Adatszolgáltatásaink	49. "

----- X -----

Lábod, 1966. április.

Honismereti szakkör, Lábod, Somogy megye.

Houdes Erőtel
 Károly Hóma
 Alegrád János
 Baur Róza
 Tóth Margit
 Jótai Magdolna
 Jótai János
 Róza Tibor
 Székely Imre
 Merőcz János

tagok

Mike Örsényi
 szakkörvezető.